

Dansk landbrug før og nu - fra selveje til godsdannelse

- Professor, dr.jur. Jens Ewald
Juridisk Institut (Retslære)
Aarhus Universitet.
je@jura.au.dk
Underviser i:
 1. Retshistorie og alm. retslære.
 2. Dansk & international sportsret.
 3. Landbrugets retsforhold.

Fra foredrag i Norsk forening for landbruksrett 16. november 2010

Landbrugsreformerne - 1769

”De Stampeske landbolove”

- **Baggrunden for forordningerne:**
- 27. oktober 1767 udstedes instruks om oprettelse af landbokommission
- Generalprokurør Henrik Stampe (1713-1788) formand
- Hvorfor kom bøndernes kår pludselig på dagsordenen?
 - Stampe: Ejendomsret har en utrolig påvirkning ”hos en bonde eller jordbruger”.
- **De 4 forordninger: Friheden & selvejet**
- *6. maj 1769:* Om Hoveriets Bestemmelse i Danmark
- *13. maj 1769:* Om Selveier-Bønder i Danmark
- *6. juni 1769:* Ang. Straffens størrelse for dem som have ødelagt eller ødelægge Bøndergårde
- *28. juli 1769:* Om Fællesskabets videre Ophævelse i Danmark

13. maj 1769: Om Selveier-Bønder i Danmark

- 1. Bonden skal være selvejer
- 2. Det skal være tilladt at overdrage jord til fæstebonde
- 3. Selvejerbonden skal betale skat
- 4. Selvejerbonden skal beskyttes mod "al Salgs Fornærmelse og Forurettelse"
- 5. Selvejerbonden kan disponere over gården "som han for godt befinder" (pantsætte, lade gå i arv mv)
- 6. Hvis gården har en sådan størrelse at flere familier kan ernære sig på den, skal bonden have ret til at opdele ejendommen.

Kort om perioden 1769-1919

- Målsætning
 - Bevare en selvstændig, stærk bondeklasse
 - Beskytte bønderne over for godsejerne
 - Skabe selvstændig stilling for bonden
 - Opretholdelsespligt: Gårde skulle opretholdes som selvstændig avlsbrug

Kort om perioden 1919-1960

- Målsætning:
- Samme målsætning som 1769-reformerne.
- Landbrugslov 1925:
 - Begrebet ”landbrugsejendom” indføres.
 - Forpagtning og sammenlægning forbudt
- Landbrugslov 1949
 - Højst være ejer af 2 ejendomme
 - Selskaber kan ikke eje landbrugsejendomme

Perioden 1960-1973

- Målsætning:
 - Samme som 1769-reformerne
 - Problemer: Afvandring af arbejdskraft fra landet. Krav om større bedrifter
 - Landbrugsloven af 1967:
 - Forbud mod selskabsdannelse
 - Dyrkningspligt
 - Liberalisering af samdrift- og sammenlægningsregler
 - 1. januar 1973 Danmark medlem af EF
- SL Mansholt (1908-1995) & Mansholtplanen

Mansholt-planen & den europæiske landbrugspolitik

- EF-landene:
 - Fælles landbrugspolitik
 - Udjævne indtægterne i landbruget og andre erhverv
 - Landbrugsreform 1992:
 - Undgå affolkning af landdistrikterne
 - Familiebruget (selvejjet) bærende element i EU
 - Landmand er producent & naturforvalter
 - Landbrugspolitik skal skabe ligevægt på markederne

Landbrugsloven 2004-2010

Fra selveje til godsdannelse

- Forenkling og præcisering i form af
- Tre hovedlove:
 - 1. Lov om landbrugsejendomme, der vedrører landbrugets struktur og ejerformer (Lov 2004.435).
 - 2. Lov om drift af landbrugsjorder, der skal skabe rammerne for driften af landbrugsjorden (Lov 2004.434/Lbkg. 2009.191)
 - 3. Lov om dyrehold, der skal regulere fødevareproduktionen fra jord til bord (Lov 2004.432, stadig gældende 2010)

Fra selveje til godsdannelse

- Landbrugsloven af 2004:
- Ejerformer:
 - Selveje
 - Begrænset selskabs-, forenings,- og fondseje
 - Forpagtning
 - Uddannelseskraft
- Store eller små ejendomme?

Strukturudviklingen i landbruget (1970- ca. 2002)

- 1. 1970: 148.512 landbrugsbedrifter, 2002: 50.530 landbrugsbedrifter.
- 2. 1995-2002 stigning i antallet af bedrifter over 150 ha er steget med 80%.
- 3. Fra 1995 er antallet af svinebedrifter faldet med 40%, men den samlede mængde svin er forøget med 14%.
- 4. 1995-2002 forøgelsen af malkekøer pr. Bedrift med 46%

Forventningerne til udviklingen i 2002

- 2002-2015: Antallet af hel- og deltidsbedrifter vil falde markant.
- Heltidsbedrifter vil vokse fra et gennemsnitsareal i 2001 på 87 ha til 161 ha i 2015.
- Deltidsbedrifter vil i samme periode vokse fra 21 ha til 24 ha.

Landbrugsloven 2010

(Lov nr. 243 af 22. marts 2010 med ikrafttræden 1. april 2010)

- Baggrunden for loven
 - Den politiske opbakning til lovforslaget
 - Konkurrenceevnen
 - Finansieringen
- Lovens hovedlinjer

Baggrunden for Landbrugsloven 2010

- **Den politiske opbakning**
 - Snævert flertal af borgerlige partier.
 - Led i et større politisk forlig, der også omfattede andre lovkomplekser ("Grøn Vækst")
 - Når Socialdemokratiet kommer til magten vil loven blive ændret.

Baggrunden for Landbrugsloven 2010

- **Konkurrenceevnen**

- Skærpet international konkurrence med landbrug som har ”størrelsesøkonomiske fordele”
- Dansk landbrug vil miste konkurrencekraft, hvis landbruget ikke kan udnytte ”størrelsesøkonomiske fordele”
- Produktions- og vækstmulighed skal opretholdes og udvikles

Baggrunden for Landbrugsloven 2010

- **Finansieringen**

- Selvejet betyder at landbruget tømmes for kapital ved hvert generationsskifte, derfor meget stor gældsbyrde (350 mia.kr. 2010).
- Faldende ejendomspriser: Ikke muligt at rejse investeringskapital.
- Konklusion:
 - Afgørende at ikke-landmænd kan investere i landbrug. Ny finansieringskilde.

Landbrugsloven 2010: Hovedlinjer

- Ophævelse af bopælspligten på landbrugsejendomme.
 - Upersonlig bopælspligt.
- Størrelsesmæssige begrænsninger på landbrugsbedrifter afskaffes.
- Udvidelse af adgangen til, at ikke-landmænd kan investere i landbrug (tilpasning af selskabsreglerne).
- Grænsen for antallet af dyreenheder (750) inden for en bedrift ophæves.
- Mulighed for etablering af jordløse husdyrproduktioner.
- Uddannelseskrao ophæves.
- Ophævelse af afstandskrav ved køb og forpagtning.

Landbrugsloven 2010

- Bopælspligten:
 - Ved køb: 10 år, men kan opfyldes af en lejer.
 - Driftsbopælspligt ophæves

Landbrugsloven 2010

- **Landbrugsloven 2004:**
- Hver ægtefælle kan som udgangspunkt eje hver 800 ha (1.600 ha.) fordelt på et ubegrænset antal ejendomme.
- Hver ægtefælle kan i stedet erhverve 4 ejendomme à 500 ha (i alt 4.000 ha.).
- Hver ægtefælle kan i stedet erhverve 1 ejendom på 1.500 ha. og 3 mindre ejendomme alle under 200 ha., som derefter kan suppleres, så landmanden bliver ejer af i alt 2.100 ha (4.200 ha. i alt for 2 ægtefæller)
- **Landbrugsloven 2010:**
- Alle størrelsesmæssige begrænsninger ophævet

Landbrugsloven 2010

Ikke-landmænds erhvervelse

- **Landbrugsloven 2004:**
 - Begrænset selskabs-, forenings- og fondseje
- **Kravene til erhvervelse:**
 - 1.Landmanden i selskabet repræsenterer flertallet af stemmer i selskabet
 - 2.Landmanden i selskabet ejer mindst 10% af selskabskapitalen
 - 3.Har tidligere haft adkomst på ejendommen *eller*
 - 4.Opfylder betingelserne for personlig erhvervelse (kravet om egen drift overgår til selskabet)
 - 5.Samtlig øvrige aktier og anparter ejes af
 - » Ægtefælle
 - » Samlever
 - » Søskende, søskendebørn, svigerbørn, svigerforældre eller beslægtede i ret op- og nedstigende linje eller pensionskasser og livsforsikringsselskaber **og disse ikke ejer mere end 400 ha eller 4 ejendomme.**
- **Landbrugsloven 2010:**
 - Ingen begrænsninger, men beholdt princippet om, at landmanden i selskabet skal have ”bestemmende indflydelse”.

Landbrugsloven 2010

- **Landbrugsloven 2004:**
 - Max 750 dyreenheder pr bedrift.
 - Krav om at landmand ejer en vis del af jorden (25% af arealet op til 120 dyreenheder og 30% for dyrehold over 120 dyreenheder) (Harmoniareal)
 - Presser jordpriser i vejret
 - Øger strukturpresset.
- **Landbrugsloven 2010:**
 - Grænsen for antallet af dyreenheder (750) inden for en bedrift ophæves.
 - Etablering af jordløse husdyrproduktioner.
 - Mindsker strukturpresset.
 - Miljølovgivningen gælder fortsat.

Landbrugsloven 2010

- **Landbrugsloven 2004:**

- Gennem tiden forskellige afstandsgrænser:
- 2 km ved fortrinsstilling.
- 10 km ved erhvervelse/bopælspligt.
- 15 km ved forpagtning

- **Landbrugsloven 2010:**

- Ingen afstandskrav til landbrugsejendommene

De små landmænds sidste bastion

Fortrinsstillingen ved handel med landbrugsjord

- **Landbrugsloven 2004:**

- Den primære købers ejendom overstiger efter købet 100 ha (fraregnet fradragsarealerne, § 12, stk. 5).
- Den fortrinsstillede må ikke blive ejer af mere end 70 ha.

- **Landbrugsloven 2010:**

- Den primære købers ejendom overstiger efter købet 150 ha.
- Højst fortrinsstilling til 40% af arealet.
- Den fortrinsstillede må ikke blive ejer af mere end 70 ha.
- Suppleringsjorden skal ligge inden for 2 km luftlinjeafstand.

Har dansk landbrug valgt et forkert spor?

- Professor, Søren Kjeldsen-Kragh:
"Har dansk landbrug valgt et forkert spor?"
Tidsskrift for Landøkonomi, nr. 2, juni 2010:
 - Satset mere på mindre og mellemstore landbrug som indtjeningsmæssigt kan klare sig i konkurrencen
 - Større indsats for at fremme samarbejde mellem landbrugene.
 - Etablering af driftsfællesskaber.
 - Konklusion: "Ja, dansk landbrug har valgt et forkert spor".

Hvilket landbrug ønsker vi?

